

skaidrošanai – ja jau Latvijas vēsturnieku vidū nav skaidras, izsvērtas un argumentētas nostājas un noteiktas atbildes uz jautājumiem par valsts vēsturiskās attīstības būtiskākajiem jautājumiem, tad būtu grūti prasīt, lai mūsu skolas spētu dot skaidru vēstures izpratni jaunatnei un lai mūsu vēsturisko pieredzi spētu saprast un pieņemt arī ārpus Latvijas.

Uldis Krēsliņš

STARPTAUTISKĀ KONFERENCE “JAUNĀKIE ARHEOLOĢISKIE PĒTĪJUMI LIETUVĀ”

2008. gada 28. un 29. novembrī Lietuvā Kauņā norisinājās kārtējā starptautiskā konference, kas bija veltīta jaunākajiem arheoloģiskajiem pētījumiem Lietuvā. Par jaunākajiem atklājumiem pastāstīja arī arheologi no Krievijas – Kaļiņingradas apgabala, Polijas, Baltkrievijas, Igaunijas un Latvijas. Pavisam konferencē tika nolasīti 14 referāti.

Konferences sākumā ar priekšlasījumiem uzstājās viesi. Krievijas pārstāvis Konstantīns Skvorcovs (*Скворцов*) klātesošos informēja par glābšanas pētījumiem sakarā ar Baltijas apvedceļa izbūvi Kaļiņingradas apgabalā. Ceļa trasē apzināti pieci arheoloģiskie pieminekļi: četras apmetnes un viens kapulauks. K. Skvorcova referāts bija veltīts tieši seno prūšu kapulaukam Mitino (*Митино, Stantau*). Pavisam 2008. gadā šeit izpētīta 11 000 m² liela teritorija un atsegti 400 apbedījumi, kas lielākoties attiecas uz 6.–8. gadsimtu. Atzīmētas bagātīgas kapu piedevas un zirgu apbedījumi. Divos vīriešu kapos atrasti ornamentēti segli, konstatēts arī viens vīrieša rituālais apbedījums. Tāpat jāmin, ka atsevišķos apbedījumos saglabājušās auduma paliekas, kas sniedz priekšstatu par mirušo apģērbu.

Tālāk K. Skvorcovs prezentēja jaunu rakstu krājumu “*Germania – Sarmatia*” (*Germania – Sarmatia. Древности Центральной и Восточной Европы эпохи римского влияния и переселения народов. – Калининград, 2008. – 237 с.*), kas 2008. gadā iznāca Kaļiņingradā. Izdevuma mērķis ir iepazīstināt Rietumu speciālistus ar jaunākajiem pētījumiem Austrumeiropā par Romas un tautu staigāšanas laika arheoloģijas tematiku.

Krievijas arheologs Romans Širouhovs (*Ширухов*) iepazīstināja ar vēlā dzelzs laikmeta pieminekļu pētījumiem Kaļiņingradas apgabalā no 2004. līdz 2008. gadam. Aizsardzības izrakumi sakarā ar komunikāciju izbūvi pavisam notikuši piecos kapulaukos. Atzīmējami lieli pētījumi 1.–12. gs. kapulaukā Gerojskoje (*Героўское, Eisliethen*), kur izpētīts ap 300 apbedījumu, kā arī 2.–12. gs. kapulaukā Alejka 3 (*Аллейка, Jungehennen*) ar 542 atsegtajiem apbedījumiem, kur, pateicoties augstam gruntsūdens līmenim, saglabājušies arī koksnes fragmenti. Daudz atsevišķu atradumu devis karjerā noraktais kapulauks Šosejnoje I (*Шосейное*). Visās minētajās apbedījumu vietās mirušie pārsvarā sadedzināti, jo pārēja uz inhumāciju prūšiem notiek tikai 12. gadsimta laikā. Apbedījumos atrastas bagātīgas piedevas, vīriešu kapiem raksturīgi zirgu apbedījumi.

Par pētījumiem Romas un tautu staigāšanas perioda kapulaukā Bogalcevas Paprotkos (*Bogalcewo Paprotki*) Ziemeļaustrumpolijā, kā arī par jaunām pētījumos izmantotām metodēm referēja poļu arheologi Malgožata un Macejs Karčevski (*Karczewski*). Kā svarīgs elements, kas izmantots šī pieminekļa izpētei, tika minēta dendrohronoloģija. Kapulaukā raksturīga kremācija urnās un bez tām, pavisam izpētīti 167 kapi. Atzīmēti virs apbedījumiem konstatētie ogļaini tumšas zemes apļi ar ovālu laukakmeni vidū un lielā skaitā fiksētās rituālās bedres. Analizējot iegūtos materiālus, izstrādāta apbedīšanas paražu tipoloģija un hronoloģija, pētīta apbedīto sociālā stratigrāfija.

Par jaunākajiem izrakumiem Baltkrievijā referēja Genādijs Semenčuks (*Семенчук*). Referāta centrālā tēma – politikas ietekme uz arheoloģijas stāvokli Baltkrievijā. Īsi raksturojot institūcijas, kas veic arheoloģisko izpēti valstī, referents atzīmēja Baltkrievijas Nacionālās zinātņu akadēmijas Vēstures institūta dominējošās tiesības. Starp svarīgākajiem pētījumiem atzīmēti apzināšanas darbi sakarā ar paredzēto HES celtniecību uz Nemunas upes pie Grodņas pilsētas. Izrakumi notiek arī pašā Grodņā un Radzivilu pilī, kur sakarā ar tūrisma nozares attīstības plāniem paredzētas lielas pārbūves.

Par pētījumiem Igaunijā 2007. gadā referēja Ants Krauts (*Kraut*), Ille Tamla (*Tamla*), Estere Orasa (*Oras*). Pavisam veikti 122 izrakumi, kurus vadījuši 30 arheologi. Lielākajai daļai izrakumu – 99 objektos – bija glābšanas raksturs. Starp zinātniskajiem darbiem atzīmēta Tartu Universitātes arheologu sadarbība ar Latvijas arheoloģi A. Vilcāni Drusku pilskalna izpētē. Izrakumos Jegalā (*Jāgala*) tika konstatēta apdzīvotība jau no neolīta laikmeta un atklātās koka konstrukcijas paliekas varētu būt attiecināmas uz senāko dzelzs laikmetu. Tāpat izrakumi veikti Tedvas (*Tōdva*) dzelzs laikmeta arheoloģiskajā kompleksā. Konferences dalībnieki tika īsi informēti par 18. gs. karakuģa vraka izcelšanu Tallinas vecpilsētas ostā 2008. gada rudenī.

Par jaunākajiem izrakumiem Latvijā referēja Viktorija Bebre, Roberts Spirģis un Līga Palma. 2008. gadā mūsu valstī pētījumi notika vairāk nekā 30 vietās. No akmens laikmeta objektiem plašāk pētītas divas apmetnes – Priedaines neolīta apmetne un Braukšu II mezolīta apmetne. Zviedrijas, Baltkrievijas un Latvijas kopprojekta ietvaros notika izrakumi apmetnē pie Dinaburgas pils. Plaši izrakumi turpinājās arī Ogresgala Čabu apmetnē un senkapos. Tāpat jāmin pētījumi Mežītes arheoloģiskajā kompleksā, viduslaiku pilsī Rīgā, Cēsis, Ropažos, Siguldas Krusta kalnā un citos objektos.

Konferences otrajā daļā uzstājās Lietuvas arheologi, kas iepazīstināja ar jaunākajiem izrakumiem Lietuvas teritorijā. Otrā daļā atklāja Lina Tamulīna (*Tamulynas*) referāts par seno dzīvesvietu meklējumiem Staičos (*Staiciai*) Klaipēdas rajonā. Šeit ir zināms kapulauks un divi pilskalni. Ekspedīcijas uzdevums bija atrast atbilstošās apmetnes. Pavisam tika apzināta 21 ha liela teritorija ap 5 km rādiusā ap kapulauku. Vispirms apzinātas muzeju senlietas un arhīvu ziņas par atradumiem šajā apkārtnē. Tad tika analizētas aerofotogrāfijas un veikta zondēšana ar ģeoradaru. Visbeidzot, perspektīvākajās vietās iemērīti izrakumu laukumi. Rezultātā

atklātas divas apmetnes. Tomēr nelielais atradumu un objektu blīvums norāda uz to, ka senatnē apdzīvotība šeit nekonzcentrējās ciemos un cilvēki dzīvoja lauku mājās izklaidus.

Ernests Vasiļausks (*Vasiliauskas*) referēja par pētījumiem apmetnē Kalnelis pilskalna pakājē netālu no Joniškiem. Pētījumi šeit notiek jau trešo gadu. 2008. gadā pavisam izpētīta 140 m² liela teritorija. Atrasti divu, iespējams, 12. gs. ēku vietas, konstatētas māla un akmeņu krāšņu paliekas. Senākā apmetnes apdzīvotība attiecas uz 2.–8. gadsimtu. Visvairāk liecību saglabāties no 12.–15. gadsimta. No šī perioda atrastas dažādas saktiņas, jostu un nažu fragmenti, zoomorfs piekariņš – zirdziņš, dzelzs bultu gali, zobena rokturis un māla trauku lauskas. Otra intensīvākā apdzīvotības fāze datējama ar 17.–18. gadsimtu.

Par pētījumiem Jaksisķu (*Jaksiskis*) uzkalniņu kapulaukā 2007. gadā referēja Andra Simnišķīte (*Simnišķytė*). Kapulaukā saglabājušies 309 diametrā līdz 20 m lieli un līdz 2 m augsti uzkalniņi. Glābšanas darbi šeit notika sakarā ar regulāru meža stigu aršanu. Pavisam stiga apsekota 120 m garumā, izpētot 11 uzkalniņus. Arī starp uzkalniņiem līdzenajā daļā konstatēti seši kapi. Mirušie galvenokārt kremēti. Atsegti arī vairāki zirgu ziedojumi. Atradumu nav daudz, kapu piedevas degušas un salauztas. Konstatēti akmeņu riņķi un dažādas citas akmeņu konstrukciju paliekas. Atradumi uzkalniņos tos datē ar 7. un 8. gs., bet līdzenie apbedījumi attiecināmi uz 2. un 3. gadsimtu.

Roberts Žukovskis (*Žukovskis*) un Ramune Butrimaite (*Butrimaitė*) referēja par 2006.–2007. gada izrakumiem Viļņā – 15.–16. gs. viduslaiku kapsētā Magoņu (*Aguonu*) ielā 10. Izrakumos atsegti gan individuāli, gan grupu apbedījumi. Pavisam šajā mūsdienās rūpnīcas teritorijā izvietotajā kapsētā izpētīti 220 kapi. Iegūtajā osteoloģiskajā materiālā antropologi konstatēja tuberkulozes, osteoporozes un artrīta pēdas. Piedevas bija 11 apbedījumos – atrasti dzelzs naži, maciņi ar monētām un pirkstu gredzeni.

Par izrakumiem Viļņas Rātslaukumā referēja Rītis Jonaitis (*Jonaitis*) un Irma Kaplūnaite (*Kaplūnaitė*). Tirgus vieta šeit ierīkota 15. gs. un šim nolūkam izmantota vēl pat 19. gadsimtā. Izrakumi parādīja, ka, pateicoties upes sanesumiem, 15. gs. otrajā pusē laukums paplašinājies un kopš 16. gs. sākuma jaunā teritorija sāka intensīvi izmantot. Šeit atsegti sāls tirgotavas pagrabi. Izsmelta viena atkritumu bedre. Starp atradumiem daudz ar tirdzniecību saistītu priekšmetu: atsvari, 16. gs. skaitīšanas žetoni, ap 50 svina preču plombu utt.

Par arheoloģisko izpēti Klaipēdas vecpilsētā, Kurpnieku (*Kurpiu*) ielā 3, referēja Ieva Masulienē (*Masiulienė*). Vispirms pētniece īsi raksturoja pilsētas plānojuma attīstību vispār, tad pievērsās izrakumos atsegtais koka ēkas aprakstam. Celtnes pamati atsedzās 1,5 m zem tagadējiem mūra ēkas pamatiem un atradās gruntsūdens līmenī. Konstatēti divi grīdas dēļu segumi un krāsns pamati. Paleobotāniskā analīze starp iegūtajiem sēklu paraugiem ļāva konstatēt eksotisko augļu – vīgu sēklas. Koka ēka šeit pastāvējusi no 1542. un gājusi bojā 1678. gada ugunsgrēkā.

Pēdējais konferencē referēja Vikints Vaitkevičs (*Vaitkevičius*), kas stāstīja par savu ekspedīciju pa Nemunas upi. Ekspedīcijas maršruts atkārtāja

pirms 150 gadiem notikušo grāfa Konstantīna Tiškeviča (*Tyszkiewicz*) braucienu. Ekspedicijas laikā tika apzinātas un fiksētas visas iespējamās kultūrvēsturiskās vērtības, to skaitā arī arheoloģiskie pieminekļi, kulta vietas, dižakmeņi un peldlīdzekļu pietāšanas vietas, kas atrodas upes krastā.

Otrā dienā notika konferences dalībnieku brauciens uz Kauņas pilsētas 19. gs. otrās puses – 20. gs. sākuma nocietinājumiem un ekskursija pa vecpilsētu.

Tradicionālās starptautiskās arheologu atskaites konferences Lietuvā ir laba iespēja iepazīties ar jaunākajiem atklājumiem seno baltu apdzīvotā reģionā, kā arī iegādāties kaimiņzemēs pēdējos gados iznākušo arheoloģisko literatūru.

Konferencē nolasītos referātus plānots 2009. gadā publicēt.

Roberts Spirģis, Una Cine

4. STARPTAUTISKAIS EIROPAS IEDZĪVOTĀJU VESELĪBAS VĒSTUREI VELTĪTAIS SEMINĀRS FRANCIJĀ

2009. gadā no 15. līdz 18. janvārim Francijas pilsētā Duē (*Douai*) notika 4. starptautiskais seminārs “Vide un Eiropas iedzīvotāju veselība cauri gadu tūkstošiem”. To starptautiskā zinātniskā projekta “Eiropas iedzīvotāju veselības vēsture: no paleolīta līdz mūsdienām” ietvaros ar ASV Nacionālās Zinātnes padomes finansiālu atbalstu organizēja Ohaio Universitātes Ekonomikas un antropoloģijas departaments sadarbībā ar Duē Arheoloģijas servisa centru. Seminārā piedalījās pārstāvji no 20 Eiropas valstīm un ASV.

Semināra mērķis bija analizēt projekta gaitā (2004.–2008. g.) iegūtos datus un rezultātus apkopot stenda referātu veidā, kurus paredzēts prezentēt pasaules prestižākajā antropoloģijas un bioarheoloģijas forumā – gadskārtējā Amerikas Fiziskās antropoloģijas asociācijas kongresā, kas šogad aprīlī notiks Čikāgā. Projekta mērķis ir, balstoties uz arheoloģiskajos izrakumos iegūtā antropoloģiskā materiāla izpētes rezultātiem, raksturot iedzīvotāju veselību saistībā ar dažādiem vides faktoriem – klimatiski ģeogrāfiskajiem, sociālajiem, saimnieciskajiem u.c., kā arī izveidot Eiropas iedzīvotāju bioarheoloģisko datu bāzi. Lai realizētu šo mērķi, projektā iesaistīti vairāki desmiti pētnieku no dažādām valstīm, kas pēc vienotas metodikas veic antropoloģiskā materiāla izpēti un iegūtos datus ar interneta un speciālas datorprogrammas palīdzību nosūta uz Ohaio Universitātes (ASV) Statistikas centru, kur rezultāti tiek sistematizēti, apstrādāti un uzglabāti.

Projekta realizācijas gaitā iegūti dati par 15 000 indivīdiem. Hronoloģiski analizējamais antropoloģiskais materiāls iedalīts sešos periodos: aizvēsture (līdz 5. gs. pr. Kr.), antīkais periods (5. gs. pr. Kr. – 5. gs. pēc Kr.); agrīnie viduslaiki (6.–10. gs.), attīstītie viduslaiki (11.–13. gs.), vēlie viduslaiki (14.–15. gs.), jaunie laiki (16.–20. gs.). Vairākums datu